

SUCEAVA

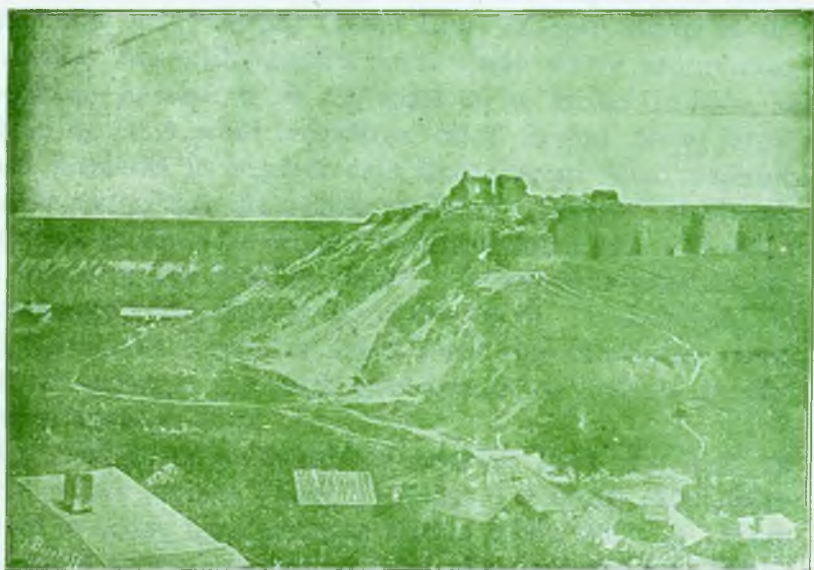
Mai-Iunie 1928

AN. III
1928

FĂT-FRUMOS

Nr. 3

Redactor: Leca Morariu

Cetatea Sucevii

Editori: O. L. M.

An. III

1928

FĂT-FRUMOS

Nr. 3

REDACTOR: LECA MORARIU

Pentru Mihai Teliman

Venia deunăzi prilejul unei aniversări pentru Mihai Teliman, neînfriecatul războitor al hăiniei austriace din Bucovina robită. Vrednica studențime din „Junimea” Cernăuțeană, în frunte cu merituosul ei îndrumător Gârbu Laur, s’a oprit atunci în uitatul cintirim din uitatul nostru Siret. Unul dintre mormintele, cari orcât de „uitate” ar fi, niciodată nu se închid de istov, se învrednici așadar a primi închinarea celor ce știu prețui *jertfa*. Și foarte înemerită fu alegerea ce-o făceau acești tărzii pelerini, săpând în piatra, care din evlavia aceleiași „Junimi” străjuiește acum odihna de veci a lui Mihai Teliman, cuvintele **lui**: „*Și m’am întors în patrie, din Saul un Paul*”. — În adevăr e trăsătura cea mai substanțială, din viața și din opera lui M. T., sintetizată în această mărturisire a celui ce, odată trezit din meschinul somn al vicleniei austriace, și-a slujit apoi neamul cu credința și vârtutea unui adevărat Paul.

Cu „nici 20 de primăveri” inofensivul Saul era încă un rătăcitor printre orbirile Vienei. Ne-a spus-o el însuși *cum*: „(spunându-ne în acelaș timp povestea atâtoro dintre noi!...) „M’am dus, și capul cu via-i memorie-mi era plin de toată istoria lumii; știam cine-i Fridric Barbarosa, cunoșteam dearostul versuri din cântecul Nibelungilor, fraze goale din mulți autori nimic zicători¹⁾ germani imprimate memoriei mele prin silă, cunoșteam castelele de pe malurile vechiului Rhin;... știam toate, eram cosmopolit perfect, dar nu știam cine sânt. M’am dus și m’am

¹⁾ cf. germanul „nichtssagende Autoren“ !

tot dus. Și în Putna zăceau oasele lui Ștefan cel Mare și eu m'am dus și nu știam că zac Și m'am dus și nu știam că coastele de oțel ale ruinei din Suceava sunt coaste românești;... m'am dus fără dragoste din țara mea și cu mai puțină geografie de cum o are puiul de vultur ce își părăsește cuibul de pe goala stâncă. (15-16) ²⁾.

Până ce în colonia cehă din Viena, cântecul *Kde domov moy?* (= Unde-i vatra mea?) i-a sfințit „botezul conștiinței naționale”: „Și-am înviat din morți... Și m'am întors în patrie din Saul un Paul” (17).

Și cu adevărat, — în acele „zile triste de suspicionare politică, de ură națională, intoleranță ieseuitică, de servilism sclavic, de închinare grețosă față de orice codiță politică” (96) — într-o vreme când politicienii bucovineni, mai mult sau mai puțin i. r., îi spuneau poporului român din Bucovina „că are picioare de sticlă, și i-au dat sfatul să nu se scoale cumva din pat că și-ar sfărma picioarele. Și poporul a crezut, s'a pus în pat, doctorii l-au acoperit frumușel, au închis obloanele, ca să nu pătrundă lumina înlăuntru, căci lumina strică, și de-atunci doarme liniștit și doctorii poartă gospodăria clientului după plac” (34) — în zilele când „bărbații cari ne făcură să credem că vor fi la timpul lor stejari ce-și vor bate joc de ale furtunii înfuriate zguduiri³⁾, deveniră trestii de mocirlă, ce-și plecau slugarnicul capla cea mai mică suflare a vântului” (22) — profesorul Mihai Teliman, jertfiindu-și situația socială gata făcută, și aruncându-se în fatala⁴⁾ vârtoare a jurnalisticiei, pornește cel mai inexorabil războiu împotriva împilătorilor neamului românesc din Bucovina. Dar cel ce pe rând a fost redactor la „Gazeta Bucovinei”, „Patria”, „Sentinela”, „Timpul”, „Deșteptarea” și „Bukowinaer Journal”, fu nu numai un gazetar de profesie, ci unul de convingere și

²⁾ Cităm după M. Teliman, *Foiletoane* cu o prefață de G. Tofan, Suceava 1906.

³⁾ Topică favorită a lui Teliman, (cf. și: „lin se scurge al vieții val” 42; „munții... sărută cu ale lor vârfuri nourii călători” 44; „al florilor îmbătător miros” 46; „într'o picătură de apă se oglindește al soarelui miracol și în vierme zace a creării nepătrunsă taină” 70 etc.); semnalarea ei poate fi de folos celui ce se va strădui să urmărească scrisul anonim al lui M. Teliman din atâtea pagini de ziare bucovinene.

⁴⁾ Teliman însuși se plângea despre „acest câmp al neactivității ome-nești” (107) care-i politica: „Breasla jurnaliștilor e ca ochiul de mare; cine pică odată înlăuntru, nu mai scapă”. (41).

de conștiință. Câtă jertfă i-a impus această radicală și definitivă zguduire a întregului său plan de viață! Jertfă chiar atunci când bietul „redactor“ M. T. trebuia să suporte cu indulgență toate aierile „șefilor“ săi mai mult sau mai puțin „mari“. Cu cât desgust va fi întâmpinat robustul său democratism „hlisirea cea greșos de aristocratică“ (99) a mai marilor săi, fie aceștia niște „deputați cu capuri goale și emisfere pline“ (51) sau alte „ființi cu suflet de reptilii“ (98)! Ba — ca și celalt tovarăș al său și soldat al muncii și jertfei cei depline, ca și Grigori Filimon⁵⁾ deci — Mihai Teliman nu-i putea ierta nici „D-rului Flondor“... (Iancu Flondor) „că se lasă servit la masă de lachei cu mănuși albe“ (22). Măruntă și totuși atât de elocventă și cât de caracteristică mărturie biografică!...

Călcându-se pe sine de două ori în picioare, a lovit îndoit de înverșunat! Își răzbuna rătăcirile din vremea când fusese un Saul și-și răzbuna amărăciunile vieții mărunte. Trăia parecă numai ca să descarce răsplătiri amare și să răzbune mușenia unui neam de iloți. Rar când exponenții politici de sub praporul negru-galben al Vienei vor mai fi avut prilejul să îngălbenească și să se întunece cu mai mare oțerire decât atunci când îi biciuia sarja lui Mihai Teliman. Ce era d. p. Bucovina oploșitoare a tuturor k. k. Kulturträgerilor politici sau politicieniști? Era: „stupitoarea Cislaitaniei, în care se aruncă⁶⁾ căpițelele de țigaretă spre a nu infecta aierul altor provincii“ (112)! Cum trebuia să fie un reprezentant al poporului din Parlamentul Vienei? Trebuia să fie: „cel puțin un filosof de cauciuc, care să aibă unele noțiuni inconștiente despre elasticitatea frazei deșerte și despre acele alimente cari fac spinarea mai moale și gânjatecă“⁷⁾ (113). Și orce „cariatidă guvernamentală“ (99) își incasa binemeritatele săgeți. Și a mai avut Teliman și meritul de a vesteji nelimitatul nostru fetișism față de atot-monopolizatoarea cultură germană, cu

⁵⁾ Cât de eroic îl văd și astăzi răsărind din ceața amintirilor pe acest Grigori Filimon, revoltatul împotriva „formelor goale pentru care noi n'avem timp“!

⁶⁾ Întimpinăm la Teliman nu numai această cacofonie enclitică („mâneca capotului“ 7; © ploaie... mărunțică cădea“ 94), ci chiar cacofonia proclitică („sever ca Catone“ 6; „ca capra“ 37).

⁷⁾ Editorul lui Teliman, G. Tofan (36) înregistrează cuvântul *gânjatec*, creație originală și meritorie a lui Teliman (ca și d. p. cuvântul *momîțarnic* 99) — printre cuvintele lui „neestetice și neliterare“!!

riscul exagerărilor chiar, exagerări cari se strecurau ușor în gluma caustică a satirei sale. Încât *strada plăcintarilor* din Suceava e „bolocănoasă ca un hexametrul din Mesiada lui Klopstock“ (7); *Medea* lui Grillparzer o „clasică prostie nemțească“ (149); iar artiștii nemți dela Teatrul Cernăuțean cari joacă alături de... „îngeroaica“⁸⁾ Agata Bârsescu...: „Să terminăm. Bârseasca e îngeroaică, teatrul Cernăuțean actual o cârpitură, cum n'am văzut-o de mult mai mizerabilă. Actorilor le cad mustețele când fac declarații de amor, iar regii umblă cu săbii ce le pierd. Vai de voi, rândunele nenorocite, ce vă credeți artiști. Lăsați cariera aceasta; ea e greșită⁹⁾ pentru voi; faceți-vă diurniști sau schimbați-vă numele în Ruteni tineri; atunci veți deveni peste scurt consilieri consistoriali“ (150).

Dar satira lui Teliman fu foarte vigilentă și față de marii noștri adversari etnici: Rutenii. Nota umoristică e aici și mai la largul ei: „Ușurei ca gândul unei primadone, cu un cilindru de paie pe cap, o trăistuță pe goalele umeri, se pornesc la drum spre Canaanul acesta. Pelegrini de aceștia se pot vedea zilnic pe toate stradele Cernăuțului. Ei se cunosc pe portul lor galițian: *picioare și coate goale*“ (103).

Și pretutindeni alături de luptătorul Teliman apare Teliman scriitorul, reprezentantul satirei polemice în literatură bucovineană, atât de plastic și de inventiv atunci când se ridică peste spiritul ieftin și trivial al unei puțin antrenante ambianțe. Siretul d. p. e după socoteala lui Toader Șotropa („optimist și ciobotar“ 11-12, și „om de încredere și de calup“ 12) „cel mai vechi oraș al lumii, față cu care și piramidele din țara Faraonilor sânt copii, cari n'aveau nici unghii la degete, pe când Siretul era deja cărunt“ (12). Deaceea, poate, acest Siret e scufundat într-o atât de adâncă adormire: „Soarele-i rotund de când în lumea: rotund răsare și rotund se culcă. Dacă ar răsări într-o bună dimineață în patru cornuri, s'ar trezi chiar și Siretenii și ar căsca gura. Însă soarele n'o face și ei dorm sărmanii și dorm de mult“

⁸⁾ Singurul calificativ *nou* pe care-l găsește Teliman p. Agata Bârsescu cea copleșită de atribute: „Sublima, divină, cerească, psalmodiată, incomparabila, înălțătoarea, zină întrupată, virgină olimpică, gingaș mărgăritar, fiica Romei antice, eroina ce stă cu coturnul pe Himalaia, dulce copilă, Troia artei, Apol în trup de femeie, perla Românișmului, polul artei, cvintesența sublimului, scurt o grozăvenie de atribute“ (147).

⁹⁾ cf. germanul „verfehlt“!

(32). Dar-mi-te plasticitatea aceluia țârcovnic de paraclisier care, în cutare „revoluție“ dela Uidești, la inaugurarea unei bănci să-tești, sub falfăirea atâtor treicoloruri valahe (agitate de neastâmpărul lui Grigori Filimon!....) — plasticitatea acestui „palamar“ deci, care „înarmat cu un parasol cu vârful muiat în povidă cu prune verzi“ (100) avea să-l străpungă pe însuși imperial-regalul prefect de Suceava! Ba chiar și causeria mărunță poate fi animată de spirituala vivacitate a lui Teliman: „Se stâng glumele în Bucovina. Pier văzând cu ochii ca și Românii când se face statistică... Nu-s și pace! Și tot sânt! Sânt, dar în popor... M'am dus la Clo-cucica... Un singur moșneag ședea pe prispă. Avea ochi visători. Din fața lui puteai ceti mai mult decât din toate emisele¹⁰⁾ con-sistoriale. Pățenii originale fără ortografie. M'am așezat lângă dânsul. Luna lucia ca în baladele lui Bolintineanu“ (177). Și-un spirit de observație apoi, care se vădește din plin într-o reflexie ca aceasta: „Pe la băi se observă că copiii indigenilor au de obicei o față taman ca oaspeții băilor, pentru că se uită lung la dâșii; la noi trece servilismul¹¹⁾ superiorilor din aceleași cauze asupra supușilor“ (95).

Iată deci calități cari ni-lar fi putut realiza pe un *scriitor*! Dar *scriitorul* căzuse în „ochiul de mare“ al breslei găzetărești!... Și cu osebită luare aminte să pătrundem într-o zvâcnire de sinceritate ca aceasta, pe care, întâmplător, ne-o dă cel ce se simția și scriitor; „Iată atmosfera ce-l încunjură pe un foiletonist buco-vinean! Să mai ai curaj a scrie? Pe paletă dorm atâtea colori netrezite care aduse la viață ar da duh codrului...; eu miracole am voit să le produc, și m'am trezit sărman, cu pânza goală“... (71-72). Și totuși, chiar așa breslaș militant politicește, cum se vedea redus, muncind între cleștele eternelor somațiuni redacțio-nale de a-și termina cât de repede manuscrisul, Teliman mai vorbea și de „acea scrupulozitate, care devine datorie, îndată ce vorbești înainte a mii și mii de cetitori!“ (34). Cât de mult l-o fi costat această strivire a celei mai curate lamuri din toată ființa sa! Cât de fericite vor fi fost clipele când totuși se putea identifica cu o cât de mică părțică a scrisului său! Acestor clipe ale ce-lui mai jertfit scriitor bucovinean, ne ispitește inima să le închi-

¹⁰⁾ = Ordonanțele.

¹¹⁾ „Topică bucovineană“ — în loc de: *servilismul trece!* Alt criteriu pentru identificarea scrisului anonim al lui Teliman.

năm, iarăși cuvintele lui: „Un moment de fericire nu-i prea scump plătit cu o viață de amar“ (32).

* * *

Deaceea pelerinajul de deunăzi nu-i decât un modest început. Iar Mihai Teliman rămâne să mai trăiască încă o viață: aceea a operei sale rămase uitată și a operei sale rămase necunoscută, în paginile anonime ale bătrânelor noastre ziare bucovinene.

Leca Morariu

Primăvara

Văd primăvara cum revine iar

Și o cunosc după mirosul ierbii crude;

O simt în aierul atât de clar

Și 'n murmurul păraielor se-aude.

O soare vechiu, de ce ne pari azi nou,

De ce ne încolțesc în suflet vise

Și-abia de mai simțim un slab ecou

Din rănilor durerilor închise?!

Năvalnic, seva de prin pomi umblând

Să crape mugurii din coaja ca de zid,

S'a înfrățit cu soarele în gând,

Și frunze noi spre ceruri se deschid.

Și orice mugure nerăbdător

Din fiecare ram e un cuvânt

De mulțămire pentru Creator

Ce schimbă fața 'ntregului pământ.

Iar Dumnezeu de sus de bucurie

O dulce binecuvântare plouă...

O, Doamne inima mi-o fă un mugur

Ce se deschide înspre-o lume nouă!

D. Baci

Cursul vieții mele

Amintiri din timpul studiilor gimnaziale*)

În anul 1867 unchiul Costachi și-a mutat locuința dela Ghiță Buleandra în casa vecină a fraților comercianți Costachi și Nică Roșu. Acolo împreună cu Mochie-Vasile am stat în gazdă până la anul 1869, când unchiul s'a strămutat la Cernăuți, fiind numit profesor de teologia morală la Institutul teologic.

În decursul celor trei ani, cât am găzduit la unchiul, Vasile și eu tăiam lemne, aduceam apă dela Șipot cu cofele în mâni ori pe *coromâslă*, măturam și ștergeam colbul de prin odăi, spălam podelele, curățiam încălțămintele unchiului și ale bunicii, frământam pâne, spălam blidele, frecam cuțitele, furculițele și sfeșnicile, mergeam în târg după toate cumpărăturile; iarna căram lemne prin odăi și făceam foc în sobe, mai pe scurt, lucrăm tot ce trebuia, căci bunica nu avea slugă și era slabă; abia putea griji de fiertul bucatelor. Și cu toate acestea eu la școală mă țineam bine, ba aveam timp și de bătut mingea pe dealul de lângă *Cetate*, ori în *Poiana* de lângă apa Sucevii, ori în *vallea* numită *a studenților*¹⁾ de lângă cimitirul Sfântului Ioan cel Nou, ori de mers la scăldat etc... Unchiul, deși era foarte bun de inimă, totuși ne ținea în asprime și nu odată ne bătea. Când mă bătea pe mine, numai ce-o auziam pe bunica: „Lasă-l săracu, lasă-l că vezi că-i slab“. Și 'n adevăr eram numai piele și ciolane, deși nu aveam nici un defect. Începând însă dela clasa a cincea a mă exercita în localul de gimnastică de lângă grădină călugărului Fatachi nu numai la orele fixate ale profesorului Balzer, ci de multe ori și noaptea pe lună, împreună cu colegul meu Modest Avram, în clasa a șeasa eram acum așa de vânjos, încât toți colegii aveau respect de mine.

În clasa a patra am primit un stipendiu²⁾ de 84 florini pe an din fondul religiosar, și l-am păstrat până ce am sfârșit gimnaziul. Pe atunci elevii din clasele superioare aveau o societate cu o bibliotecă de felurite cărți și foi românești. Ei m'au primit și pe mine membru, și abia de atunci am început mai cu temei a mă desvolta în limba maternă așa, încât colegii mei de clasă, la prilejuri festive,

*) Continuarea paginilor din „Făt-frumos“ 1928, 41-42.

¹⁾ *Studentental* (Nota Redacției).

²⁾ = O bursă. (N. R.).

de pildă la maialuri³⁾, ori când trebuia să-l felicităm pe un profesor român de patronul său, pe mine mă însărcinau cu ținerea orațiilor. După ce am părăsit gimnaziul, societatea elevilor a fost disolvată de românofagul director Limberger care i-a luat toată biblioteca.

Fiind vorba de prilejuri festive, nu pot să nu amintesc de balul ce noi septimanii l-am aranjat în sala otelului Langer sub conducerea profesorilor. Jucasem eu mult în seara aceea, dar când am auzit întâiași dată pianisima introducere la melodiile cotilionului, executată de orchestra neuitatului Kir Grigorie⁴⁾, care pare că și acum o aud ca un plâns duios în depărtare, m'au umplut lacrimile și am trebuit să mă retrag într'o odaie laterală, ca să nu mă vadă lumea. Jucat-am apoi și cotilionul acela, și drept amintirea cea mai plăcută mi-au rămas melodiile lui, cari le-au deprins dela mine și copii mei. A! cât de dragă mi-a fost și-mi este muzica! Eram pare-mi-se în clasa a doua ori a treia gimnazială, când mi-am cumpărat o picolină și, fiindcă nu-l aveam pe nimeni să mă povățuiască, am început a cânta pe mâna stângă. Mai târziu colegul meu, flautistul Hlauschke, mi-a dăruit un flaut vechiu, dorind să cântăm împreună duete, eu însă nu mă puteam folosi de clape. În 1874, pe când eram în seminariul din Cernăuți, unchiul Costachi mi-a procurat din Viena un flaut anume pentru stângaci, și am învățat cu Ciprian Porumbescu a cânta și mai bine pe note, dar la dexteritate n'am ajuns. Chiar deaceea, știind câtă mângâiere îi dă omului muzica, n'am cruțat pe urmă nici o jertfă pentru instrucția muzicală a copiilor mei.

Ca gimnazist am avut o unică întâmplare cu urmări neplăcute. Eram în clasa cincia și în gazdă la jupâneasa Botezat de lângă biserica Mirăuților împreună cu Mochie, Ștefan Grigorovici și cu Alecu și Vasile Comoroșan, tuscinci din Mitocul Dragomirnei. Intr'o zi, spre o Duminică sau sărbătoare, ce ni plesnește prin cap? Hai să mergem la Burdujeni, că acolo e vin bun și ieftin! Septimanul Alexandru Popescu, cel mai zdravăn dintre toți elevii, se pune în fruntea noastră și ne pornim. Am

³⁾ = Excursii școlare de Arminden sau în luna Mai (N. R.).

⁴⁾ = Meșterul lăutar Sucevean, slăvit în întreaga Bucovina și chiar și dincolo de Cordon, *Grigori Vindireu*, născut la 1830, mort la 12 Mai 1888 (vezi Leca Morariu, *Ce-a fost odată; Din trecutul Bucovinei*, ed. a 2-a, București 1926). Mormântul lui G. Vindireu se vede și astăzi în actualul cimitir al Sucevii. (N.R.)

benchetuit în Burdujeni toată noaptea la o nuntă și de cătră ziuă ne-am întors acasă. Denunțându-ne cineva, directorul ne-a luat la cercetare și eu am stat patru ore închis în clasa a patra. Neuitatul meu profesor Ieronim Muntean mi-a dat cu acel pri-lej o povață bună, în urma căreia mi-am mutat gazda în casa părintească a colegului meu Modest Avram și de atunci nu m'am mai împiedicat de nimic.

În vacanțe munciam de-avalma cu părinții și cu surorile la orice era de făcut; dar lucrul cel mai drag îmi era cetitul. Iftimie Grigorean, eminentist și cu două clase înaintea mea, era așa de sărman, încât în vacanțe n'avea la ce merge acasă la pă-rinții săi, și se susținea în Suceava cu meditații și cu rezervele dintr'un stipendiu de 120 florini pe an din fondul religionar. În cvartira celui foarte brav tânăr și însuflețit Român care, după ce a sfârșit studiile universitare în Viena și a fost și ofițer a ră-posat în anul 1876, se afla biblioteca societății elevilor⁵⁾. Dumi-nica ori sârbătoreea, după sfânta liturghie, legam într'o basma pâne, brânză, unt, ouă, slănină și cu legătura în mână mergeam pe jos până la Suceava, îmi deșertam basmaua la Grigorean și mi-o umpleam cu cărți din biblioteca amintită... Zile întregi de peste săptămână ședeam apoi întins pe iarba din pomătul casei noastre și cetiam. Nu pot uita, ce impresie adâncă au făcut a-supra mea scrierile lui Vasile Alecsandri.

Amintirile cele mai plăcute mi-au rămas dela profesorii gimnaziali Tarasius Lucyk, Dr. Blasius Knauer și Johann Kriz (Kșiș), întâiul de latină și greacă și *ordinarius*⁶⁾ dela clasa întâia până inclusiv a treia; al doilea de istoria naturală în clasele 1-a, a 2-a, a 3-a, și a 5 a; al treilea de greacă în clasa a 8-a. Câtă silință își de bietul Lucyk să înțeleagă fiecare elev, și cât de cla-re erau în clasa a 3-a lecțiile lui din grecească, cari le scria pe tablă. Când ajungea cu scrisul în josul tablei, ingenunchia ca să nu piardă timpul cu ridicarea ei, apoi se scula plin de sudori, se ștergea cu batista și repeta cu noi lecția. După temelia, ce am primit-o dela atât de zelosul profesor, greceasca mi-a fost în tot gimnaziul o jucărie. — Cât de înțelepțește proceda și Dr. Knauer cu obiectul său. Dacă un e'lev nu avea planta în mână, el nici

⁵⁾ Cf. informațiile Părintelui C. Morariu în „Viața Românească” An. II 1907, vol. 4 (No. 2) pag. 310-311. (N. R.).

⁶⁾ = Șef de clasă. (N. R.).

nu-l examina, deoarece ni spusese din capul locului că vom studia plantele în ordine, în care ele primăvara încep a răsări din pământ, și așadară la examinat, fiecare trebuie să le aibă înaintea sa. Și cu câtă duioșie ne îndemna el să învățăm: „Învățați, învățați botanica, fiindcă ea-i mare mângâiere pentru viață. Uitați-vă la mine; sânt acumă cărunt și nu odată întâlnesc în primblările mele cutari sau cutari plante și-mi aduc aminte de timpul de tinerețe, când le studiam...” Așa grăind lacrimile îi curgeau pe față.... Nu voiu uita niciodată, cu ce deosebită plăcere, cu ce farmec am învățat eu botanica. Nu greșesc dacă afirm că asemenea cu dorul acela sfânt, cu care un tânăr grăbește la logodnica sa așa alergam eu în zilele, în cari mă preparam pentru lecțiile din botanică, în *Poiana* cea mândră de lângă apa Sucevii la dragile mele flori, și nu învățam numai lecția dată, ci tot ce întâlneau în cale și aflam descris în carte. Eram în semestrul al doilea din clasa a doua la ultima oră a lui Knauer. El îl chiamă la catedră pe primul eminentist, ovreul Weinbach, îi dă bățul său în mână și îi spune să arate pe tablele de pe pereți toate plantele ce le învățasem și să le numească cu numele nemțesc și latinesc: Weinbach, nenumind o plată, profesorul îi ia bățul, îl pune pe planta aceea și întreabă cum o cheamă. Nerăspunzând întrebatur, profesorul se întoarce și întreabă toată clasa: „Cine știe?” Nimeni nu răspunde. Atunci eu scot planta din vraful ce-l aveam înaintea mea și zic: „Linarea vulgaris!” Knauer m’a chemat apoi pe mine de am urmat cu numirea plantelor până la sfârșitul oarei. Venind în ziua aceea unchiul Costachi acasă dela școală, m’a întrebat: „Ce, măi, tu ești așa de bun botanist? că chiar acumă a fost clasificăția și Knauer tare te-a lăudat și ți-a dat nota excelent”. Și astăzi, după 57 de ani, știu mai toate numele plantelor ce le-am învățat, mai ales cele latinești și am în adevăr mare bucurie și mângâiere, când le văd și îmi aduc aminte, cu câtă dragoste le-am studiat.... Nu pot iarăși uita cu ce zel deosebit își desvolta eminentul pedagog Kriz explicările sale, numai ca să le înțeleagă toți, și cum de bucurie îi străluceau ochii prin ochelari, când vedea că regula explicată o înțelege fiecare. Câtva timp înainte de examenul de maturitate¹⁾ bunul profesor ne spune cam așa: „De acum nu ne vom mai ocupa cu lecții, ci am să vă aduc feluriți autori greci și vom proba, cum

¹⁾ = Bacalaureat (N. R.).

are să meargă la matură, ca să nu aveți frică. Și, Doamne, nici să nu vă fie frică, că lucrul nu e așa de greu". Ora viitoare, pare-că îl văd cum intră în clasă cu un vraf de cărți subsuoară, le pune pe catedră, ia una, o deschide și vine la mine zicând: „Ei, Andrievici^{*)}, tradu-mi locul acesta." Eu cetesc, traduc și el îmi zice zimbînd: „Apoi vezi, vezi, dacă-mi, răspunzi așa la matura, eu voi fi deplin mulțumit"! Câtă părere de rău am simțit, când după câțiva ani am auzit că bietul Kriz, într'un acces de nebunie, și-a tăiat gâtul cu un briciu, murind pe loc.

Amintiri plăcute mi-au rămas și dela ceilalți, profesori gimnaziali, dela cateheții Beldean, Vorobchevici, Grigorovici, dela matematicianul Nosievici care, ca profesor și de cântare, ne iubia așa de mult pe mine și pe colegul meu Ștefan, fratele colegului meu seminarial de mai târziu Ciprian Porumbescu, pentru voacea noastră de sopran, dela germanistul Ștefan de Repta, istoricii Rohrmoser, Krikawa, Samuil Isopescul, filologii Muntean și Zelina, matematicianul Dimitrie Isopescul și dela ceilalți. Dela directorul Limberger însă mi-a rămas amintirea cea mai urâtă. Cu zoologia lui în clasa a șeasa, el era un pedant nesuferit, un adevărat ucigaș de spirit, și pe elevii români îi prigonía sistematic. Mergea legănat, grăia trăgănat, rupând și accentuând fiecare silabă, se uita pe sub ochelari, încât îți era lehamite să-l vezi și, numai un cuvânt să nu-l fi pus la locul dorit de el, erai osândit. La examinat chema totdeauna trei elevi lângă catedră. Cine avea norocul să fie întâiul chemat mai scăpa cum scăpa, iar ceilalți doi de regulă erau pierduți. Căci pentru un clenciu, în care se încurca întâiul, numai ce auziai: „Sequens secundus; Sequens tertius!" Trei clenciuri, fără răspunsul dat după cheful pedantului, erau de ajuns să zici: adio notă prielnică! Puteai să știi toată zoologia ca Tatăl nostru, puteai să te muncești din răspuțeri, cum mă munciam eu, desemnând cu creionul într'un caiet toate animalele după lecțiile pedantului, ca astfel cu atîta mai ușor să-mi pot aminti chipurile desemnate; nu ajuta nimic, erai dojenit la conferință și amenințat cu notă rea în testimoniu. Eu totdeauna am fost chemat lângă catedră tertio loco, deși după alfabet eram primul în clasă, și numai cu mare greu am căpătat în

*) Nume croit pentru *Morăreni*, după strămoșul lor *Andrii Morariu*, de faimosul românofag Franz Theil de la „K. k. Hauptschule" din Suceava, vezi citata L. Morariu, *Ce-a fost odată...* 1926, 24-25.

*) = Clasificare trimestrială (N. R.).

amândouă semestrele⁹⁾ notă *suficient* și mi-am mântuit stipendiul. Limberger era și mușcător: „Iar spune-mi Prelipcean“ l-a întrebat odată pe acel sărman coleg al meu, îmbrăcat în haine vechi și cam necurate — „au păduchii și aripi?“ — „Nu!“ — „Noroc!“ — zice Limberger — răsând sarcastic, „că de altfel ar zbura de pe oamenii murdari și pe cei curați.“ Iar altui elev român i-a zis: „D-ta cetești gazete valahe; dacă însă cetești gazeta valahe, apoi du-te la Valahia!“ Limberger a nimicit, cum am spus, și societatea și biblioteca studenților români!

(Urmează)

† Preotul **Constantin Morariu**

Iubire de cerșitor

(de Th. Storm)

Îngăduie-mi să stau departe	Eu sunt sărac și obosit
Și mut la tine să privesc.	Și n'am nimic cu ce să-ți plac —,
Tu ești frumoasă și curată	O, de-aș fi eu un fiu de rege
Și ochii-ți de noroc zâmbesc...	Și tu un biet copil sărac!

trad. de **Al. Brateș**

Henric Ibsen

Conferință pentru comemorarea lui Ibsen cu prilejul centenarului nașterii sale — ținută la Teatrul Național din Cernăuți, Duminică 29 Martie 1928.

A vorbi despre *Henric Ibsen* în fața unui public adunat la un spectacol, este un lucru foarte greu. Dar a vorbi despre *Ibsen* în limita unei jumătăți de ceas, este aproape imposibil!

Dacă o facem totuși, ne biziim pe atenția și pe bunăvoința Dv., inspirate mai ales de respectul pe care desigur și Dv. îl aveți pentru opera gigantică a marelui poet și dramaturg nordic, al cărui centenar îl sărbătorim astăzi.

Un semn de genialitate a operei unui scriitor este faptul că se impune foarte greu, și se impune cu atât mai greu, cu cât este mai de valoare.

O astfel de operă întrece cu mult puterile de creație și de apreciere ale generației sale. Deaceea, sau este ignorată, sau — și mai rău încă! — este greșit înțeleasă și interpretată. Pe drept cuvânt se poate spune că geniile nu sunt apreciate decât abia după moarte: este un fel de dreptate a timpului, care le integrează în epoca și generația cărora într' adevăr ele aparțin.

Acesta a fost, în cadrul literaturii noastre, cazul lui *Eminescu* care n'a putut pătrunde în inima publicului, cu toate comorile ce ascundeau poeziile sale, decât grație unui nenorocit accident — fatala sa îmbolnăvire —, ce nu avea de altfel nici o legătură cu opera lui.

Cam acelaș lucru s'a petrecut cu *Henric Ibsen*. În timp ce emulul său mai tânăr, *Björstjerne Björnson* repurta succese răsunătoare cu piese mediocre, dar cari erau în gustul timpului și al publicului, *Ibsen* trecea drept un scriitor de a doua mână, trebuia să-și părăsească patria pentru a găsi aiurea îndemn și alinare, și era respins dela pensiunea literaților: pentru că literatura sa întrecea mult spiritul contemporaneității sale.

Astfel, celebritatea lui începe abia la vârsta de 38 ani și nu reușește să se impună decât pela 50 ani. A continuat totuși a fi discutat și controversat, hulit cu asprime de unii, lăudat peste măsură de alții, mai totdeauna pentru motive streine de artă și literatură. Am putea spune că abia acum, cu prilejul centenarului nașterii sale, Europa se unește într'o pioasă prosternare și artistică reculegere în fața marelui poet nordic.

Se înțelege că cea mai mândră și recunoscătoare trebuia să fie mica lui patrie, Norvegia, pentru că din mărimea lui, i-a împrumutat ei înseși măreție și a introdus în cultura și literatura lumii, literatura unui mic popor.

Mai toată critica a păstrat această atitudine de recunoaștere ori nerecunoaștere, de care vorbiam mai sus. Astfel, concetățeanul lui *Ibsen*, *Georg Brandes*, îi înalță imnuri de laudă, considerându-l ca unul dintre cele mai mari spirite ale vremii, dar nu atât pentru creația sa artistică și literară, cât mai ales pentru faptul că vedea într'însul un revoltat, un adversar al societății și moralei burgheze, un spirit anarhic și revoluționar, vizionarul unei societăți nouă, întemeiată pe alte fapte și principii decât acele curente.

Desprinzând aproape aceleași caracteristice în ideologia lui *Ibsen*, un alt coreligionar al lui *Georg Brandes*, anume *Max Nordau*, îl consideră ca un degenerat de rasă, fiindcă e un luptător care nu știe pentru ce luptă, un idealist care își contrazice și-si combate propriul său ideal, cum face spre pildă în „*Rața Sălbatecă*”.

În sfârșit, un alt exponent al criticei apusene, reprezentant al lumii latine, *Jules Lemaître*, neagă sau ignoră meritele și talentul lui *Ibsen*, pe care-l consideră un simplu imitator, deși în realitate el se arată în opera sa ca un adevărat inovator și spirit independent.

Aceste judecăți, cari poartă marca vremii de atunci, nu-l împiedică pe *Ibsen* de a fi unul dintre cei mai mari poeți și dramaturgi, din câți au avut până astăzi omenirea. Și nu ne împiedică pe noi de a vedea astăzi, în perspectiva vremii actuale, imensa valoare a operei sale.

Ceeace se remarcă dela cea mai sumară cunoaștere a acestei opere și se impune — cu necesitatea adevărului — la o măd atentă cercetare, este măreția concepției lui *Ibsen*, deci a creațiilor ce o concretizează. Din acest punct de vedere, *Ibsen* este „vates”, poetul profet al unei lumi supra-terestre, animator al unei lumi desăvârșite, inițiatorul curentului de progresare intimă și adevărată a sufletului omenesc, pentru realizarea unei lumi nouă, a cărei splendidă viziune să fie superbă de strălucire sau impresionantă prin atmosfera sa apăsătoare, sumbră și gravă.

În legătură cu acest rol și această misiune a lui *Ibsen*, ne vin în minte expresivele versuri prin cari își încheie *Al. Vlahuță* poema sa filozofico-moralistă „*Unde ne sunt visătorii?*”, determinând rostul, datoria și menirea poetului în omenire:

„Valurile de 'ntuneric despicându-le în două,

„Splendidă 'naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!”

* *

O caracteristică a lui *Henric Ibsen*, care de altfel e apanajul geniilor, este că în opera sa nu se reprezintă numai pe sine, oricât ar cristaliza concepțiile sale proprii și originale; nici nu reprezintă numai națiunea sa, oricât și-ar integra operele în mediul național și viața socială a poporului său, cu sufletul lui deosebit de al celorlalte națiuni; ci reprezintă întreaga omenire, este un grăunte de umanitate, este un microcosm care, întrupând ge-

neralul și eternul omenesc, resfrânge în sine minunatele fațete și nuanțe variate ale cosmosului.

Alessandro Manzoni, unul dintre cei mai mari poeți italieni, glorificând pe *Napoleon* — un alt geniu al omenirii, în alt sens — în oda sa „*Cinque Maggio*”, arată ca una dintre principalele dovezi ale genialității eroului, ale esenței sale divine ca o altă întrupare a divinității, faptul că el a dominat două secole, al XVIII și XIX, stând deacurmezișul și deasupra lor și diriguindu-le, ca un adevărat stăpân.

Aproape acelaș lucru s'ar putea spune despre *Henric Ibsen*, firește în alte împrejurări și cu un înțeles deosebit. Anume, *Ibsen*, poate fi considerat expresia și chintesența artei și ideologiei secolelor XIX-lea și XX-lea, adică cel puțin al primului sfert de veac din ultimul secol, încheiat prin războiul mondial.

* * *

Născut în anul 1828, *Ibsen* se afla în vârsta tinereții când se manifestă puterea creatoare, tocmai în timpul generoasei nebunii entuziaste pe care a adus-o în lume anul 1848. Acelaș entuziasm, aceeași generozitate, acelaș elan eroic, aceeași voință de reușită și penetrațiune, care caracterizează întreaga generație patruzeci-optistă din toate țările, stă la temelia operelor *Ibseniene*.

Este adevărat, cu mai puțină sentimentalitate, cu mai multă rezervă, cu o mai mare doză de rațiune. Scriitorul nu se mai entuziasmează de vorbe, de formule și de mituri. El cercetează în lumina rațiunii critice. Judecă, alege, cumpânește, uneori chiar cu oarecare scepticism.

De fapt, este manifestarea raționalismului, pe care secolul XVIII-lea, secolul filosofilor, l-a lăsat moștenire secolului XIX-lea. În care a atins culmea, dar mai mult cu o coloratură științifică, pentru că este epoca marilor progrese științifice bazate tocmai pe aceste speculațiuni ale rațiunii.

Și *Ibsen* se resimte de acest științifism al secolului XIX-lea. În afară de adâncă pătrundere și clara intuiție a unor teorii și descoperiri științifice — precum problema eredității, așa de impresionant dramatizată în „*Strigoii*” sau atâtea probleme psihologice, precum le găsim în „*Femeia Mării*” ori în „*Rosmersholm*” — *Ibsen* pune în tot ceea ce scrie o minuțioasă grijă de amănunt, o preocupare continuă de respectarea adevărului, o remarcabilă probitate științifică.

Științificul este dedublat de filosofic. În opera sa, dramaturgul caută să spargă pojghița exterioară a lucrurilor, pentru a pătrunde în miezul lor, pentru a le sintetiza esența însăși, pentru a da cea mai concretă înfățișare prețioasei lamure a acestei opere, ideile. Astfel, teatrul lui *Ibsen* este un teatru de idei, un teatru filosofic; ceea ce constituie încă una dintre caracteristicile secolului trecut.

Între acestea, observările sale se întemeiază pe realitate sunt desprinse din realitate și sugerează impresia realității. Opera lui *Ibsen* este realistă, în măsura în care inspirația lui își află izvorul în viața trăită și în experiență; iar rodul acestei inspirații țintește și se întoarce tot la realitate, a cărei icoană fidelă ne-o redă.

Prin toate aceste însușiri, *Ibsen* este un om al secolului XIX-lea, o expresie și o chintesență a ideologiei acestui secol.

În această atmosferă, *Ibsen* profesează o nouă religie, având un îndoit cult: cultul adevărului și cultul libertății. Adevărul i se impune cu forța ideilor de inspirație divină. Iar libertatea constituie principala axă și axiomă morală, pe temeiul căreia numai omul se poate apropia de idealul de perfecțiune umană, care trebuie să fie Dumnezeu.

Din misticul respect pentru adevăr, *Dr. Stockmann* își riscă întreaga situație, își periclitează existența, nu numai cariera, și devine „*Un dușman al poporului*“. Din dragostea libertății desăvârșite, adică libertatea morală a conștiinței, *Nora* evadează din „*Casa de păpuși*“, chiar dacă și-ar sacrifica familia și și-ar dezorganiza pentru multă vreme viața ei obicinuită cu tihna și alinările.

Datorită acestor două principii, libertatea și adevărul, *Ibsen* este un revoltat împotriva societății contemporane și a moralei burgheze, pentru că sunt întemeiate pe minciună și pe robirea ființei umane, rezultantele firești ale convenționalismului, formelor fără fond și inerției sociale. Împotriva acestei hidre cu multe capete trebuie să luptăm și să o distrugem. *Ibsen* luptă cu ardoare și entuziasm, dar mai ales cu o mare putere de ură și revoltă, precum ne-o arată „*Iulian Apostatul*“ sau ferocele apostol „*Brand*“.

Dar oare această putere de a se revolta n'a deprins-o potelul din forța revoluționară a patruzecioptismului care i-a hrănit cu iluzii și idealuri cei mai frumoși ani ai tinereții?

Ibsen însă, combătând actuala societate cu morala ei co-

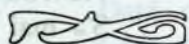
modă, nu se ridică împotriva principiului moral, nu urmărește a șterge distanța între noțiunile de bine și de rău, nu combate o anumită politică pentru a o înlocui cu o alta — precum greșit au crezut unii critici. *Ibsen* nu este nici împotriva moralei nici amoral. Din contra, el se închină în fața binelui, și în opera sa urmărește să-l impună și să-l realizeze. Dar fără compromisuri și fără cedări cari îl micșorează sau îl zădărnicesc. Într'un cuvânt, binele *absolut, morala integrală!* Oricâte sacrificii ar cere!

O dovadă clasică este, din acest punct de vedere, *Rebeca West*, din „*Rosmersholm*“ și chiar pastorul *Rosmer*, cari, în căutarea marelui adevăr și supremului bine, ajung să-și răscumpere cu prețul propriei lor vieți numeroasele greșeli făptuite ca robi ai comodei morale relative a societății contemporane.

Iată așadar cum se sintetizează în opera lui *Ibsen* și în personalitatea sa artistică, ideologia, credințele și idealurile secolului XIX-lea, secolul luptător și revoluționar, secolul raționalizmului filosofic și al realismului științific, secolul adevărului și al libertății! Iată și ce strălucire particulară iau aceste idei, trecute, prin sufletul creator al marelui nordic.

(Urmează)

Valeriu I. Grecu

Din Munții Apuseni

(Sfârșit)

Frunză verd'ă flori d'i măr	Iău mă duc să-i pun d'i s'ină,
Mulț(i) im(i) vin și mulț(i) măs'er,	Iăl im(i) trag'ă „d'i lumină“;
Frunză verd'ă ca d'i nuc	Iău mă duc să-i pun pə masă
Dăpă ¹⁾ care să mă duc?	Iăl im(i) trag'e „d'i Cristasə“
Frunză verd'ă ca d'i prun	Și mă ia d'i cap pân casă...
Dăpă ¹⁾ care-o fi mai bun.	Mă duc după om sărac
M-aș dus'ă după bogat,	Că sə dus'ă la fânat
Da s'ă dus'ă la vânat,	Vin'e-acasă luminat.
Vin'ă-acasă supărat,	Cân(d) mă duc să-i pun s'inuța
Nu mă 'ntreabă s'ă-am lucrat.	Iăl mn'i-ns'eluie gurața.

¹⁾ = după.

Nu şt'iu, bad'ă, s'ă gân'ăşt'i
 Şi cu s'ă in'imă iăşt'i
 D'i n'is'i cart'ă nu-m(i) mai scrii
 N'is'i la min'ă nu mai vii.
 Iău t'e rog cu Pres'ista,
 Nu mă s'iudăli²⁾ aşa,
 Că mă-t'incă³⁾ t'e-oi lăsa,
 Că vina, zău, nu-i a mn'ea
 S'ă vina-i numa a ta,
 C-ai zăs bad'ă cătă min'ă
 Să nă-ăşt'ăpt caru s'ă nu vin'ă...

Frunză verd'ă ca iarba
 Iubeşt'i-mă, bad'ă, ba
 O mai bin'ă n'e-om lăsa;
 Părinţi nu n'ă iubesc.
 Uamin'ii n'ă cleveţ'esc.
 Uamin'ii n'e-or pun'ă nume
 Tăia grău, mn'ie tăş'iu'nă,
 Mn'ie n'ig'in'ea⁴⁾ amară
 Tăia grău d'i primăvară,
 Mn'ie flare d'i odos
 Tăia grău d'i s'el frumos.

Mult le-am spus uăk'ilor mn'ei
 Şi mult m-am sfăd'it cu iei
 Să nu fie lacoş(i)
 După uamin'ii frumoş(i).
 Iău le-am spus, iei nu m-ascultă:
 După uom frumos să uită...

Ves'ină, d'i-ţ(i) pare rău
 Că mă ţân cu uomu tău,
 Nu-l mâna vara la boi,
 Că iel vin'ă pə la noi

Şi tres'ă pə la fereastă:
 Căn(d) îl văd îl k'əm în casă.

*
 Mult mă mustără priuātu
 Ca să-i spun ibomn'icu
 Ibomn'icu nu l-oi spun'ă
 Acar⁵⁾ pə foc d'i m-a pun'ă.

*
 Tătă lumea-ni(i) zăs'ă mn'ie
 Că nu-s om d'i omin'ie,
 Da io n'is'i nu vreau să fiu
 Pân-oi fi pă lume viu.

*
 Cucule, pănuţă sură
 Nu cânta d'in zburătură,
 S'ă-m(i) cântă d'in sat în sat
 Că drăguţu m-o lăsat.
 Nu m-o lăsat d'i urită,
 M-o lăsat c-am fost pârîtă.
 M-or pârît duşman'ile
 Ca să-m(i) s'ern'esc hain'ile.
 Hain'ile nu le-oī s'ern'i
 S'ă mai tare le-oī albi.
 Căn(d) o fi o sărbătare
 M-oi găta d'i-oi fi o flare

Ş-oi mere în preumblare.
 Oi păşi d'in paş răuţ,
 Mn'i-oi căpăta alt drăguţ.
 N'is'i părău nu l-oi tres'ă,
 Mn'i-oi căpăta s'ins'i şi ses'ă,
 Num'on g'eit d'i l-oi înt'ind'ă
 S'ins'i şi şept'ă mn'i-lcuprin'd'ă,
 Mai mândri, mai sprâns'ənaţ(i)
 Nu ca t'in'ă, spulbăraţ(i),
 Mai mândri, mai cu iubire
 Nu ca t'in'ă, scoş(i) d'in fire.

²⁾ = a supăra, a mânia.

²⁾ = mă tem că.

⁴⁾ Deminutiv din neghină, neghinea.

⁵⁾ Din ung. akár = „ori”.

Strigături

Tătă lumea-i d'intr-on n'eam Auz(i) bad'ă, da nu tu,
 Numa ieu pə n'ime n-am; T'ə sărut, da nu amu,
 N'is'i n-am mamă, n'is'i n-am tată T'ə sărut, da nu pə t'in'ə
 Gân'eșt'i că-s făcut d'in pk'iatră, Cân(d) am vreme... am pə s'in'ə!...
 N'is'i n-am fraț(i), n'is'i n-am *

surorī
 Gân'eșt'i c-am pk'icat d'in norī. Tăt d'i-as'eea mn'i-o fost frică.
 * Că mn'i-o fi n'evasta mn'ică,
 Da acuma-m(i) pare bin'ă

Draga mn'ea bobolocuță Că-i mai mare d'icat min'ă!
 Că la mulț(i) ai fost drăguță. *

*
 Vai d'i min'ă, bin'ă-mn'i Frunză verd'ă busuioc
 Nu știu mân'ă cum mn'i-o fi. Haida, mândră, să t'ă g'ioc!
 *

*
 Damn'ă, nu-m(i) da bin'ile Ard'ică-t'e grindă-n sus
 Care-m(i) vreau ves'in'ilă! Să nă zăs'i că nu ț(i)-am spus,
 * Că t'e-oi lovi cu capu
 D'i t'i-i rupe ca napu.

*
 Vai d'i min'ă, bolundu-s, Fet'ile până sânt fet'ă
 Așa n-am fost d'i cânu-s. Nu le vez(i) pân crășme bet'ă,
 Aș g'iuca și ieu la nuntă, Dară dacă sə mărită:
 Pis'iarele nu m-ascultă! Cât'ă șept'ă la o litră.
 Aș g'iuca și ieu la clacă, *
 Pis'iarele-s ca la vacă!

*
 N-am g'iucaț așa cu fire Fet'ile s'ele măreț
 D'i cân(d) o fost tata mn'ire, Nu sə țân cu corăbeț
 N-am g'iucaț așa cu plac N'is'i cu merə pădureț:
 D'i cân(d) o fost tata d'iac *) Cu balmoș și cu plăs'int'ă
 Și fis'ioru pui d'i drac. Și cu dracu... să le trânt'ă.
 *

*
 D'i g'iucaț aș tăt g'iuca Am avut și ieu leliță
 Da d'i lucru, ba și ba! Ș-o murit mănăcân(d) jânt'iță,
 * Șt'i-o dracu s'ă i-o fost,
 C'o murit în ză d'i post.
 *

*) Diac = holteiu, elev de școală

Pasăre d'i pə hânt'əu — Spun'ə la iubita mn'ea
 Spun'ə la drăguțu mn'iau Că mn'ia nu mu'i d'i ea;
 Că mn'ia nu mn'i d'i iel Mn'ia nu mn'i la in'imă
 Pə cum nu-i la lup d'i mn'ia. Cum nu-i t'ină la fântână.

*

Nu t'i t'eme, lele, nu
 Că t'ə g'ioacă copk'ilu,
 Că copk'ilu-o mai g'iuat
 Fet'ə mari d'i măritat
 Și n'eveste cu bărbat.

Ștefan Pașca

Muzeul Porumbescu

În ședința sa din 11 Iulie c. societatea *Muzeul orașului Suceava* a votat aranjarea de mult proiectatului *Muzeu Porumbescu* în cadrele existentului *Muzeu al orașului Suceava*. Vom avea deci într-o sală specială din Muzeul Sucevean, tot ce s'a putut salva din moștenirea prozatorului bucovinean Iraclie Porumbescu și din cea a compozitorului român Ciprian Porumbescu, alături de o anumită bibliografie a operei și vieții lor. Sala aceasta va sta de sigur cu cinste în bogatul Muzeu Sucevean care acum (cu sollicitudinea *Băncii Sucevene* și cu bunăvoința Primăriei Sucevene), proaspăt aranjat de d-nii profesori și custozii Dr. Rudolf Gassauer și Nikon Turturean, e unul dintre cele dintâi¹⁾ muzee al Bucovinei. Inaugurarea festivă a secției Porumbescu și a întregului *Muzeu al orașului Suceava* urmează să se facă în Octomvrie c. Până atunci Muzeul Porumbescu și celalt muzeu își așteaptă ctitorii și adăogătorii!

¹⁾ Ne gândim la Muzeele dela Putna și dela Sucevița, cele Cernăuțene fiind aproape inexistente.

Tudor Flondor

(1862 - 1908)

Tudor cav. de Flondor s'a născut în 13 Iulie 1862 la Sto-rojineț și a murit în 23 Iunie 1908. A absolvit liceul și faculta-tea juridică în Cernăuți. Studiile muzicale le-a făcut în Viena sub conducerea celebrului profesor al conservatorului vienez Robert Fuchs. Aici a urmat și cursurile la Academia de agricultură.

Flondor a fost un talent indiscutabil. Avea adânci și teme-nice cunoștințe muzicale. N'a fost tocmai productiv, dar ceea ce a produs denotă individualitatea unui apreciazabil artist. E un re-prezentant al romantismului. A știut să cultive și iubirea pentru muzica populară românească. Compozițiile lui sunt de o formă desăvârșită. Nu caută efecte, prin combinațiuni de armonii deo-sebite, ci vorbește sufletului prin încatenări de armonii simple. S'a străduit să creieze o muzică națională, românească-artistică. Bogat în idei, prelucrează foarte corect motive populare. Com-pozițiilor sale le-a dat, cu multă izbândă, caracter popular. Sub acest raport, poate servi ca model. Mult cântat de societăți co-rale e corul pentru voci bărbătești, *Somnoroase păsărele*, scris în anul 1885 în formă de romanță cu solo de bariton. Celelalte coruri, odinioară mult cântate, dorm astăzi uitate în biblioteca societății corale „Armonia” din Cernăuți, deși ar merita să fie cântate mai des, sau cel puțin răspândite. În acest scop a existat, dupăcum se vede din „Raportul anual” pe anul 1908 al soc. „Armonia”, un fond pentru tipărirea compozițiilor lui T. Flondor.

Iată câteva coruri pentru voci bărbătești:

1) Cântul Marinarilor, compoziție din anul 1883; versuri de Șt. Popescu; 2) Cântul nopții, comp. 1887; versuri de Bolin-tineanu; 3) Vin cu mine copiliță, comp. 1896 cu solo bariton; versuri de I. H. Longin; 4) Aș vrea să fiu regele Maiu, comp. 1898; versuri de T. Robeanu; 5) Traiu vânătoresc, comp. 1900; versuri de C. Morariu; 6) Mândruliță dela munte; versuri de V. Alecsandri; 7) Lăcrimioare; versuri de V. Alecsandri; 8) La o viorică; versuri de D. Bolintineanu; 9) Cântec haiducesc; ver-suri de R. Buticescu; 10) Cântec Vânătoresc.

Pentru cor mixt a aranjat „Imn festiv” muzica de A. Flech-tenmacher; cuvinte de M. Stefanelli (1904?).

Toate aceste coruri sunt expresia unui adânc optimism, plin de farmec și de viață.

Cântecele lui Flondor pentru voce solo și acompaniament de pian sunt creații de adevărată artă și de o mare valoare muzicală. Simple, în structura lor, cantabile și populare, au o formă clară, fără tendința de a produce efecte și fără a intra în sfera banalității bizare ori sentimentale. În acompaniament nu caută să impună printr'un colorit bogat. Relevez cântecele: 1) Rându-nica; 2) Vin cu mine copiliță; cuvinte de I. H. Longin; 3) Serenadă, cuvinte de Schelitti. În toate acestea se simte admirația lui Flondor pentru Brahms.

S'a ocupat și cu muzica bisericească, întocmind pentru cor mixt o liturgie grecească după B. Randhartinger.

Pe timpul petrecerii sale la Viena a scris și muzică de dans, ca d. p. valsul „Saluts de montagues”. Compozițiile acestea au fost cu succes executate de orchestra „Eduard Strauss”, cu ocazia unui bal aranjat de Românii din Viena.

Locul de frunte între compozitorii români și l-a câștigat Flondor mai ales cu compozițiile sale muzicale pentru teatru.

A compus muzica la vodevilurile: 1) Drumul de fier; 2) Doi țărani și cinci cârlani; 3) Florin și Florica de V. Alecsandri; 4) Cinel, cinel de V. Alecsandri; 5) Rămășagul, comedie cu cântece într'un act de V. Alecsandri; 6) Rusaliile, operetă în două acte de V. Alecsandri; 7) Lița Păscărița, operetă într'un act de N. A. Bogdan; 8) Nunta țărănească, operetă într'un act de V. Alecsandri. Toate acestea sunt lucrări din anii 1883 și 1884; 9) Noaptea sf. Gheorghe; operetă în 3 acte de T. Alexi; reprez. în anul 1885; 10) Moș Ciocârlan, reprez. în anul 1901, text de C. Berariu și Temistocle Bocancea.

Noaptea sf. Gheorghe și Moș Ciocârlan, lucrări de stil mare, cu cari Flondor și-a încoronat activitatea sa de compozitor român, au în privința muzicală multe calități ale unor opere adevărate. Ele sunt lucrări muzicale mature, cu o muzică originală, desvoltată pe motive populare. Cu acestea compozitorul a pătruns adânc în sufletul muzicii populare (cântece bătrânești și doine). Motivele sunt prelucrate logic dar și artistic, debitându-ne o comoară de melodie. Aceste opere ne redau în culori vii romantismul poporului nostru dela țară.

La instrumentație Flondor nu caută să obțină efecte prin opunerea unor timbre diferite. Urmărește însă o aprofundare, o caracterizare a melodiilor cântate. Totul e temeinic elaborat, melodia și orchestrația, arătându-ne că Flondor a fost stăpân și pe

acest teren. Sunt totuși în operele sale și unele părți cu o instrumentație nu tocmai adecvată, instrumentație care nu scoate în relief ceea ce ne spune scena.

Problema instrumentației e pentru muzicant cam ceea ce pentru pictor e colorarea unei schițe fără culoare. Artă e să știi potrivi coloritul, instrumentarea să corespundă caracterului scenei.

Orcum în istoria artei naționale românești, numele compozitorului Tudor Flondor se înscrie cu cinste. El a indicat cum poate fi utilizată bogăția muzicii populare... Și ne lipsește numai adevăratul geniu, care să știe întrebuința această bogăție, pentru a ne ridica muzica noastră cultă la culmile muzicii savante ale altor neamuri.

O parte din corurile lui T. Flondor sunt publicate în colecția de coruri pentru voci bărbătești publ. de „Armonia”, o parte în colecțiunea de cântece pentru școli primare de I. Vorobchevici, iar cântecele pentru voce și acomp. de pian au apărut în editură proprie.

Datele compozițiilor arătate mai sus sunt luate după notele litografiate, aflătoare în biblioteca societății „Armonia” din Cernăuți. Se poate că aceste compoziții să fie mai vechi. Și data nașterii am luat-o după o însemnare găsită în arhiva aceleiași societăți.

Alexandru Zavulovici

Cum au Lovranți costan'u prisecit...

În dialectul istro-român din Jeliân*)

O vota av vărde mare costan'u visit¹⁾. Atunce (ali: ontrat) Lovranți²⁾ av zis ke vor de costan' asiri naveji³⁾, neza nazat matezes⁴⁾ de grane. Acmo când au costan'u prisecit, asiri fozt-av¹⁾ legaț de costan' și costan'u al'av potegnît ă n mare. Atunce s-av utopit⁵⁾ și asiri și costan'u...

*) Pentru grafie și anumite particularități fonetice ale idiomului Jeliănean cf. „Junimea literară” 274.

¹⁾ Perfect, cu valoare sintactică de imperfect (vezi Pușcariu *Studii istro-române* II 257 și „Făt-frumos” 1928, 52 Nota 1.

— Ala! Pòimo k'a! — zis-av atunce Lovranți și vlat-au tarnițele pre sire...

E când av mul'erile vezut din departe ke viru cu tarnițele pre sire omurle ⁶⁾, poșnit-av vikei: — loh de noi, ke asiri viru și omiri ⁶⁾ nu! —

Auzit în 6 Sept. 1927 dela moșul (de 67 ani) *Toni (Anton) Sancović* poreclit *Pajar* din Jeian. — Variantă auzită de G. Weigand în Nosolo (Villanova) — vezi *Jahresbericht* I 150.

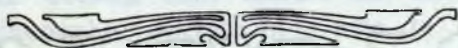
TRADUCEREA:

Un castan creștea odată peste mare. Atunci Lovranenii ziseră să lege asinii de castan, ca să-l tragă de craci îndărăt. Când au tăiat acu castanul, asinii erau legați de castan și castanul i-a tras în mare. Deci și asini și castan s'au dus la fund...

— Elei! Haidem! — ziseră atunci Lovranenii luându-și tarnițele (samarele) pe sine.

Și când au zărit muierile (lor) de departe, că bărbații vin cu tarnițele pe ei, prinseră a striga: — Vai de noi, că măgarii vin, iar omenii nu! —

Leca Morariu

²⁾ Locuitorii din Lovrana pe litoralul Adriei, lângă Abbazia, celebri — se zice — prin năzbâtiile lor. Se crede că îmbătătorul miros de lauri, cari împrejmuesc localitatea, dându-i chiar și numele slav *Lovrana*, a exercitat o influență nefastă asupra minții acestor Lovraneni — zice Weigand *Jahresbericht* I 123. Patru dintre cele 12 texte istro-române publicate de Weigand în acestăș *Anuar*, sânt iarăși anecdote croite pe socoteala tâmpeniei Lovranene. — Semnalăm că și 'n dacoromână locuția „doară n'ai mâncat lauri” (locuție sinonimă cu „doară n'ai mâncat ceapa cioarei”) indică aceeaș fatală influență a *laurilor*.

³⁾ Etimologia: croatul *navexati*, — *rezem* = „a lega la un loc”.

⁴⁾ Etimologia: croatul *natexati*, — *xem* = „a trage, a întinde”.

⁵⁾ Etimologia: croatul *utopiti se*, — *pim se* = „a se îneca”.

⁶⁾ Nuanța semantică între pluralul *omir* și *omure* mi-a lămurit-o foarte nimerit cărturarul Jeiant *Martin Doriciei Martinina* (de 42 ani vârstă), om umblat prin lume (fost chiar și 'n America) și știutor de nemțește, ilustrându-mi diferențierea cu următoarele fraze:

„Cesta lucru vor lucra doi omir” („2 Mann” traducea Martin Doniciei) — dar „Cea jensca are doi omure” („2 Männer” „ „ „ „ „ “).

— Distincție care se potrivește perfect la cazul textului de față.

Oaspeți japonezi

17 Martie, ora 6 dimineța. Mă urc în trenul de persoane Cernăuți—Burdujeni, într'un compartiment de clasa a doua. După câteva minute intră doi domni mici la stat, tipuri evident mongole. Incep să vorbească,—sunete exotice: un moment am iluzia că e cadența limbei maghiare. Mă fac a mă uita la geamantanul meu pentru a ceti biletele de vizită de pe ale lor: câte un bilet de scrisoare europenească, alături de altul cu floricelele scrisorii japoneze, mergând de sus în jos. Kowabe unul, al doilea pare-mi-se Hanule, ofițeri japonezi. Mă dau în vorbă; încerc cu nemțeasca: „Die Herren sind Japaner?“ Mi-o confirmă; unul știe nemțește, celalt numai rusește. Sunt ofițeri de stat major, în călătorie de studii. Au trecut prin Rusia, prin Polonia, acum pleacă spre București, unde vor sta trei zile, iar de acolo în Bulgaria, Grecia, Turcia, apoi spre apus. În Moscova „ist nicht angenehm, nicht angenehm“ râde unul, scuturându-se ca de o viziune penibilă: multă sărăcie, scumpețe mare și „die G. U. P.“ — agenții poliției secrete — „gucken (!), gucken sehr viel“ — în Polonia le-a plăcut; au chibrituri și țigări cu vulturul alb pe câmp roșu. Le-a plăcut și Cernăuțul. Mă întreabă dacă am fost aci și înainte de războiu. „Hier war *sogenanntes* (!) Österreich?“ Vor să știe dacă acum, în România, împrejurările sunt mai bune decât înainte, fiindcă li s'a spus că administrația lasă de dorit. Li răspund ce-i pot răspunde: cred că acum, după războiu, nicăiri nu va fi fiind mai bine decât înainte. Li mai interesează dacă România e antibolșevică. La București vor sta trei zile. De ȧara lor spun că o duce greu, strânsă între Rusia și America. Aduc vorba de cutremurele de pământ; acestea nu-i mai impresionează. La un moment dat, amintindu-mi de opereta „Geisha“, unde ofițerul engles dă iubitei sale japoneze lecții de sărutat, întreb dacă într'adevăr obiceiul sărutului nu se cunoaște acolo. „Neamțul“ meu râde: Nu-i adevărat, se sărută și la noi, „nur bei uns küsst man nicht so *offenbar* (!)“

Intrerupându-și călătoria la Cernăuți, nu știau că trebuie să ia viza dela casierul gării. Venind deci controlul biletelor, conducătorul le declară nevalabile. Ne-am pus pe lângă el, câți mai eram în compartiment, pentru prestigiul României și al Europei, de am obținut viza dela șeful gării Adâncata. Apropiindu-ne de Burdujeni, am avut grija să le atrag atenția asupra vechii fron-

tiere și îndeosebi asupra „primei gări din România veche“, impozanta gară Burdujeni, unde ne-am și despărțit, cu două calde strângeri de mâni—galbene.

V. M.

Spaima manualelor noastre didactice !

O încondeiază foarte binevenit—și-o înfierăm și noi aici — „Familia“ dela Oradea (1928, Nr. 5-6, pag. 20): „*Filosofii cămuirii noastre n'au putut să găsească motivul pentru care învățacelul are groază de carte. Ar trebui să li se pună sub ochi câteva manuale didactice*“ !

Și i oare numai simplă coincidență că acest atât de salutar protest vine în chiar acea „Familie“ Nr. 5-6 care-l omagiază pe... d. „D. C. Angelescu, ministrul școalelor“ ?!

Răbojul cărților

Raul Teodorescu, *Elementul universal în Grigore Alexandrescu* București (Buletinul Institutului de literatură pe anul 1928).

S'o spunem neted! Conferința d-lui R. Teodorescu suferă mai ales de cele două mari defecte (și de celelalte mai mărunte...) ale maistrului d-sale M. Dragomirescu: 1. critică unilaterală „științifică-literară...“ 2. ignorarea aportului adus de... urgisita „istorie¹⁾ literară“.

Unilateralitatea care deci îl făcea pe d. M. Dragomirescu să se exalteze pentru acea „adâncime și originalitate a concepției“ (destul de comună și de *mediocră* chiar — cum a arătat și E. Lovinescu în „Sburătorul“ An IV Nr. 6, Serie nouă Dec. 1926) a lui P. Cerna²⁾, îl determină acum și pe d. R. T. să se deplaseze într'o iperbolă ca aceasta: „Acolo unde Gr. Alexandrescu *dă*³⁾ întreaga măsură a genialității sale poetice, e poezia filoso-

¹⁾ Undeva d. M. Dragomirescu se plângea de picioroangele istoriei literare! Ce bine i-ar fi prins chiar d-lui Dragomirescu aceste picioroange în recenta reeditare M. Dragomirescu, *Teoria poeziei, Ediție pe dea 'ntregul (!) refăcută și completată (!)*, București 1927!

²⁾ Vezi articolul nostru *Pentru poezia lui P. Cerna* în „Junimea literară“ 1927, 297.

³⁾ De fapt d. R. Teodorescu e un admirator al *versificației* lui Cerna „*Cătră Pace*“ — „altă capodoperă a liricii filosofice“ (pag. 8)!... — Anemia conceptuală din creațiile lui Cerna, e totuși salvată prin elementele corolare ale poeziei sale; *Plânsul lui Adam* d. p. prin vibrantele accente de revoltă (deci prin latura *sentimentală* a poeziei lui!) ale acestui prometeic Adam:

fică socială, în care⁴⁾ ne dă⁴⁾ acea capodoperă care⁴⁾ e oda filosofică Anul 1840, care⁴⁾-l situează pe poet deadreptul în mijlocul marilor lirici ai omenirii" (pag. 7)!!

În urmărirea acestui nelimitat fetișism (al școalei d-lui M. Dragomirescu) pentru poezia „filosofică“, ar fi de supus unei temeinice revizui și această convingere a d-lui R. T.: „nu sânt cei mai buni poeți cei ce scriu sub impulsul momentan al sentimentului. Sinceritatea sentimentului, pe care l-au simțit, nu le dă și o valoare artistică... Elementul realității trebuie să sufere o transformare, o transfigurare în sufletului poetului, ca să devină material poetic“ (pag. 3-4).

Dar noi ne-am deprins de mult acu de a desaproba abuzul pe care manualele noastre de școală (monopolizate de d. Dragomirescu!) îl fac cu acest *An 1840* pe socoteala creației cu adevărat artistice a lui Gr. Alexandrescu (*Epistola Marelui logofăt I. Văcărescu, Epistolă familială d-lui polcovnic I. Câmpineanu, Satira duhului meu, Cometei anonsate pentru 13 Iunie, Răspunsul Cometei, Boul și vițelul, dantesca*⁵⁾ baladă *Uciagașul fără voie*, și în parte, *Umbra lui Mircea*, iar din genul erotic *Suferința*.⁶⁾

„...S'a năruit cu blestem altarul fumegând
Și s'a tărît o pânză de tum, în lung și 'n lat,
Ca o imensă-aripă de vultur săgetat...
Iar de atunci fumul creștea mereu și-a pus
Zid negru între mine și slava Ta de sus“.

și:

„De-a fost păcat iubitul, mărire cui l-a scos
El a făcut păcatul atâta de frumos...“

— și chiar: „O sfânt copil al Evei!“ — sfânt, chiar împotriva divinității!

⁴⁾ Subliniem această nevolnicie stilistică a repetării moleste, care și ea e o calitate a „științei literaturii d-lui M. Dragomirescu, vezi-o încondeiată, chiar la d-lui, în „Făt-frumos“ An. I 1926, 127-128! — La fel de... primitiv e acest fel de expresie a d-lui R. T.: „smulge firul ce-i pătrunde în inimă,... pe care dacă-l trage afară, se duce cu sufletul odată“ (16).

⁵⁾ Calificativul dantesc nu e al d-lui R. Teodorescu (pag. 15) ci al lui Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne* 1923, 274.

⁶⁾ *Suferința* care prin accentele ei de adâncă răscolire sufletească:

„La umbră'n întunec gândirea-mi se arată
Ca tigru în pustiuri, o jertfă așteptând...“

„Durerea mea e mută ca desnădăjduirea,
E neagră ca și ziua când nu te întâlnesc...“

„Și ochii mei în lacrimi înoată în tăcere,
Și piznuiesc adesea pe cei ce nu mai sânt.“

Dar iată o acum răzbunarea „istoriei“ literare împotriva capriciosului anti-istorism profesat de ... „știința literaturii“ d-lui M. Dragomirescu! Ca și maestrul său M. Dragomirescu (în proaspăta ediție citată din *Teoria poeziei* 1927), d. R. T. persistă a crede că *Toporul și pădurea* aduce un „subiect împrumutat din La Fontaine“ (23) și că deci, în consecință, Alexandrescu creând din materialul împrumutat „o fabulă originală superioară mult modelului“ (23) își „depășește modelul“ (22) *La forêt et le bûcheron*! Dar...istoria literară, întrupată în Gh. Bogdan-Duică (*Istoria literaturii române moderne*, 1923) dovedise, acu la anul 1923, că *Toporul și pădurea* purcede din *Talmudul* sau *Midrașul* evreiesc. În adevăr care e situația? În *La forêt et le bûcheron* a lui La Fontaine — și cităm acum chiar după M. Dragomirescu, *Teoria poeziei, Ediție pe de a'ntregul (!) refăcută și completată (!?)*, 1927, 34 —: „Un tăitor de lemne, ce-și pierduse coada dela topor, ... se roagă de pădure să-i dea o creangă să-și⁷⁾ facă alta“ — deci: „binefacerea se întoarce în contra binefăcătorului“. Sântem evident, foarte departe de episodul și de ideologia fabulei lui Alexandrescu! Nu ne-ar rămânea decât ca împreună cu d. Dragomirescu (și cu emulul d-sale R. T.) să ne exaltăm acum în fața pretinsului fapt că Alexandrescu „aproape cu aceleași date, schimbă ideologia fabulei“ (Dragomirescu 34) etc., etc.! Dar iată cât de Alexandrescă e situația din izvorul menționat de Bogdan-Duică! Chiar titlul fabulei o spunea: „Dușman extern și trădător intern“ (Bogdan-Duică 268) — deci aidoma ideologia din *Toporul și pădurea*. Iar elementele fabulei evreiești: „securile fierarului vin la pădure în car; soarele clipește pe ele; copacii

Zădarnică dorință când sufletul nu pierе.

Nu o să-mi turburi oare și pacea din mormânt?

N'o să se 'ntoarcă umbra-mi, cumplită, fioroasă

Pe pasurile tale oriunde locuiești?

E lume, e vecie atâta de frumoasă

Încât să uit pământul ce tu împodobești?

(alături de Când doar o să guști pacea) salvează compromisă poezie erotică a lui Alexandrescu — dezavuând definitiv verdictul atât de pripit și de nedrept lansat de N. Iorga (în „Vatra“ I 1894-1896, 675) asupra acestei laturi din poezia lui Alexandrescu: „Alexandrescu n'a simțit iubirea niciodată; ea nu i-a stăpânit inima decât ca un sentiment accesoriu; a scris versuri erotice, fiindcă a cetit asemenea lucruri aiurea și fiindcă atunci ca și totdeauna dragostea a fost considerată ca principala temă a oricărui poet“.

⁷⁾ Vezi nota 4! Noi, fără „știința literaturii“..., am fi zis poate: „să-i dea o creangă pentru a-și face“...

tremură: — O să ne taie! — Dar stejarul bătrân le strigă: — Nu vă temeți! Câtă vreme niciunul dintre noi nu le dă coade, ascuțișul lor nu vă poate strica nimică“.

Mai e oare nevoie să rătăcești tu cu „știința literaturii“ pe la alde La Fontaine?...

Dar — regretăm — d. R. T. și-l întrece chiar pe maestrul său! D-sa se oprește — și cine dintre noi nu s'a oprit! — în fața comparației din *Miezul nopții*:

„Când tot doarme 'n natură, când tot e liniștire,

Când nu mai e mișcare în lumea celor vii,

Deșteaptă priveghează a mea tristă gândire,

Precum o piramidă se 'nalță în pustii“ —

și, atribuind-o lui Alexandrescu, ne asigură: „Comparația gândirii sale care veghează trează când totul doarme în natură, asemenea piramidei ce se înalță în mijlocul pustiei, e într'adevăr a unui mare poet“ ... (13). Răspundem acum și noi — împreună cu N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine* 1909, 118 — că comparația aceasta e „într'adevăr a unui mare poet“, a lui Lamartine:

„Et puis il s'élevait une seule pensée

Comme une pyramide au milieu du désert.“

Lucru pe care, de data aceasta, d. R. T. l-ar fi putut afla chiar și dela d. M. Dragomirescu, din critica justă^{*)} pe care d. Dragomirescu [în articolul *O ediție tendențioasă* (Grigore Alexandrescu, editat de *Cultura Națională*) „Viitorul“ XVII 1924, Nr. 4817 din 29 Martie] o administra, penibil de improvizatului editor al lui Alexandrescu, Al. Busuiocanu.

Nu mai insist asupra faptului că versul care atât de sintetic cuprinde tot ce e mai caracteristic în opera lui Alexandrescu:

„Puiu mâna pe-a mea frunte și caut un mormânt“ —

(vers pe care-l întimpinăm și 'n *Miezul nopții* și 'n *Adio, La Târgoviște*) — e pentru d. R. T. numai o atitudine „teatrală romantică“ afirmată „supărător până la ridicol“ (13)...

* * *

Aușul de la Pătrăuț, în Provocările lui Rădăuș

Și iată de ce renunțăm cu plăcere la pretențioasa, nebuloasă, unilaterală și deci antiștiințifică „știință“ a literaturii și ne ținem vârtos de sănătoasa tradiție a istoriei literare, așa cum

^{*)} Vezi articolul nostru *Critică ieftină* în „Junimea literară“ 1924, 271.

ne-a cultivat-o un Gh. Bogdan-Duică și un Ovid Densusianu. Că mai la urma urmei cu ce drept vrea d. Dragomirescu—chiar d-sa!—să-i deroage acestei *istorii* literare libertatea de a face exegeză și critică și estetică literară?!

Leca Morariu

Cântece

Patru boi și patru vaci
Nu-s ca buzele de dragi,
Patru boi și patru junci
Nu-s ca buzele de dulci,
Și doi cai la o căruță
Nu-s ca brațul de drăguță.

Foaie verde șulărea,
Rea bucată-i dragostea!
Cine-apucă-a-o învăța
N'are cap de-a o lăsa,
Nici suflet de-a o purta.

Frunză verde, iarbă neagră
Vine cucul și mă'ntreabă
De ce-s tânără și slabă.
— Stăi, măi cuce, că ți-oiu spune
Câte am mai tras pe lume! —

— — — — —
Când am prins a-i povesti
I-o chicat arichili!...

Tata crede că-s la boi,
Eu, în sat, la buze moi;
Tata crede că-s la vaci,
Eu, în sat, la buze dragi.

*

Auzite dela *Pintilie Șotropa* din Prevorochia, Jud. Rădăuți

de Leca Morariu

Multe și mărunte . . .

Exotismul lui Delavrancea. — Foarte puțin nimerită alegere făcea deunăzi „Solia Moldovei” (1928, Nr. 20) reproducând pentru pomenirea lui Delavrancea, chiar cea mai imposibilă dintre schițele lui, acea *Răsmerița*, în care un cogemite țaran ca Miu se sinucide... introducându-și pe beregată coderiștea bicicului! Creadă, cine poate, dar situația vrea în adevăr să fie așa: „Își potrivea coderișca în gură și-o înfipse, toată pe beregată. Horcăi și căzu la pământ”!! — E aceasta setea de neobișnuit, de morbid, de bizar, de exotic a lui Delavrancea, care-i caracterizează mai ales începutul operei lui literare, dându-ne o întreagă galerie de *neoameni*, atât de puțin „curenți”, atât de puțin plausibili (exemplare ca *Milogul*, ca *Zobie*), — e mania de care, în formă și în fond, Delavrancea (deși reușește, să aterizeze în lumea posibilităților terestre din *Domnul Vucea*, *Bunicul*, *Bunica*) nu izbuteste să se desfacă nici la capătul activității sale literare, creându-l d. p. în postuma sa dramă *A doua constituința*, pe acel maladiv și ireal *Rudolf* (îndrăgostit azi de o pânză, iar mână de incarnația acelei pânze în cutare femeie), văr primar cu anemicul și fantomaticul *Trubadur*. Și ar fi atât de concludentă urmărirea și sub aspectul formei a acestei fundamentale caracteristici din tot scrisul lui Delavrancea: *setea de neobișnuit, de exotic*; ea ne-a dat la Delavrancea o *căutare*, o îngrămădire de cuvinte prin care „esențialul se înecă în superfluu” (N. Petrașcu, *Figuri literare contemporane* 1893, 106). Iar dacă din această tufărie de vorbe Delavrancea ajunge mai târziu în celalt extrem, la un laconism aproape obscur, atunci și acest fapt nu-i decât o contraprobă pentru aceeași fațetă a operei lui.

Pentru iconografia „Județului de apoi”. — Câteva note asupra *Județului de apoi* din pronaosul bisericii Sf. Dumitru, Suceava. Semnătura-inscripție ne comunică proveniența și datarea tabloului: *La anul 1848 April 2 Lorenz Fialkowski*. Pictorul neromân (polon?) Fialkowski se vedește de altfel și în greșelile de limbă din inscripțiile aceluiaș tablou — aproape fiecare amănunt fiindu-ne recomandat și printr-o mică lămurire scrisă alături, d. p. cei doi țărani înhămați la plug — cu inscripția: *Cari ara ogoru streinul*. Județul acesta e de interes nu numai iconografic și folcloric,¹⁾ cu episoade ca: *Lenișul* (arde culcat în pat de fier); *Bogatu cari pe săraci nu miluiești și liturghia nu platești*; *Cari spre Dominica fac pacati* (o femeie și-un bărbat arzând în căldarea cu smoală); o serie de delincvenți apoi, cu al lor corpus delicti în spate: *Pânzaru* (cu ghebele), *Moraru* (cu piatra morii), *Covaliu* (cu nicovala) — ci, venind din leatul 1848, e și-un document de istorie culturală-socială. *Bețicul* (legat la stâlp și adăpat de chiar diavolul, care toarnă într’insul cu cana) poartă costumul vremii: antereu verde, fes roșu, brâu etc.; la fel *Chirșmarul*. Dimpotrivă *Care fermea barbaț strein* e o țărăncă cu alțițe și în fustă (nu ca-

¹⁾ Cum e de altfel și subiectul cu *Vămile văzduhului*, vezi articolul nostru *Vămile văzduhului în pictura noastră bisericească* publ. în „Junimea literară” 1924, 62 - 63.

trintă!), iar *Dvornicu*, în sumăieș cu guler (cum se văd și astăzi sumăieșe la munte) și cușmă țurcănească în cap, — încât îi de-a mirarea că un așa țănoș țărănaș poate fi așternut, atât de fără considerație, pe lată, cu reversul în sus, pentru a fi ciomăgit chiar de cutare diavol, vremece de picioare, de cismulițe, îl ține *Juratu*.

Întru cinstea simțului de cea mai democratică echitate apoi, acest *Indeț* al lui L. Fialkowski nu pregetă să ne prezinte printre mucenicii sosiți la cazenele Gheenei și un craiu cu coroană în cap, alături de un vlăstar al său. Nici diavolul căznaș-însă și nici lămuritoare inscripție a lui Fialkowski încă n'a apucat a se apropia de el.

Leca Morariu

Pentru Cartea Istro-Românească. — Au mai contribuit: **5.000 lei** *Casa de Economii*, Cernăuți (prin d-l director *V. Grecu*); **3 000 lei** *Societatea „Graiul Românesc“*, București (prin d-l *Em. Bucuță*); **500 lei** colecta făcută de d. *Clementi Bocancea* prefect de Storojineț; câte **100 lei** pe lista de subscripție încredințată d-lui prof. de teol. *Dr. Dimitrie Cioloca* din Caransebeș: d. *Alexandru Bălaș*, dir. gen. Caransebeș; dl. *Dr. Dimitrie Cioloca*, prof. de teol. Caransebeș; d. *Leca Cioloca*, elev șc. primară, Caransebeș; P. C. Sa Păr. *Ioan Jucos*, Zărvești; *Mircea Lăbonțiu* elev șc. prim. Caransebeș; d. *Dr. Vasile Loichiță*, prof. univ. Cernăuți; d. *Zeno Muntean*, prof. de teol. Caransebeș; și *Vale-riu Perin*, elev Caransebeș; și iar câte **100 lei** dl. inspector-șef al instrucției publice *Em. Iliuț*, Cernăuți și d-nii inspectori ai instrucț. publ. *Dr. Gh. Hoinic*, *Dr. N. Tcaciuc-Albu*, și *Ioan Vlonga*, Cernăuți; **50 lei** dl. *Ion Dominte* profesor Cernăuți. Încât fondul „C. I.“ s'a ridicat acum la suma de 81.525 lei — plus 4.585 lei dobândă p. 1 Ian. — 30 Iunie 1928, la suma de **86.110 lei**.

Cu ziua de 1 Oct. 1928 Cartea Istro-Românească se pune deci sub presă.

* * *

De-ale Administrației

Fondurile revistei „Făt-frumos“ au mai sporit cu **50 lei** dar din partea d-lui *Dr. Isidor Bodea*, Cernăuți. — Mulțumiri cordiale!

Apare tot la două luni

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA :

SUCEAVA, Spital

ABONAMENTUL (achitat numai anticipativ):

În Țară 150 lei pe an

În Străinătate: 600 lei pe an

Colaboratorii plătesc *) numai 10 lei pe an

Cuprinsul:

Leca Morariu

D. Baci

C. Morariu

Al. Brateș

Valeriu I. Grecu

St. Pașca

Muzeul Porumbescu

Al. Zavulovici

Leca Morariu

Victor Morariu

Spaima manualelor noastre didactice!

Leca Morariu

Cântece

Leca Morariu

Pentru Cartea Istro-Românească; De-ale Administrației.

Pentru Mihai Teliman

Primăvara (versuri)

Cursul vieții mele

Iubire de cerșitor (trad. din Th. Storm) — Versuri

Henric Ibsen

Din Munții Apuseni

Tudor Flondor

Cum au Lovranți costan'u prisecit
(în dialect istro-român)

Oaspeți japonezi

Răbojul cărților

culese de Leca Morariu

Multe și mărunte...

*) Le atragem însă atenția că mai sânt și reviste cari își plătesc colaboratorii!

Bibliografie

Cărți

Victor Morariu, *Începuturile nuvelei germane*, Extras din „Codrul Cosminului” IV, Cernăuți 1928.

Agripina Topor-Tarnovietchi, *Călduxă prin mănăstirea Putna*, Cernăuți 1928.

Liviu Marian, *Contribuțiuni la istoria lit. românești din veacul al XIX-lea*, Chișinău 1927.

Romulus Silviu Molin, *Românii din Banat*, Timișoara 1928.

R. S. Molin, *Moșii Banatului*, Timișoara 1928.

N. Plopșor, *Ceaur Povești*, Craiova 1928.

Ion Mușlea, *Învățătorul și folclorul*, Cluj 1928.

Ion Mușlea, *Șcheii dela Cergău și folclorul lor*, Cluj 1928.

N. Drăganu, *Toponimie și istorie*, Cluj 1925.

Sever Pop, *Câteva capitole din terminologia calului*, Cluj 1928.

T. Roșculeț, *Ortografia română actuală*, Iași 1928.

Th. Capidan, *Meglenoromânii II, Literatura populară la Meglenoromâni*, București „Cultura Națională” 1928.

Econ. D. Furtună, *Ucenicii starețului Paisie în mănăstirile Cernica și Căldărușani*, București 1928.

O. Goga, *Meșterul Manole*, în 3 acte, București „Cartea rom.”

I. Savici, *Din bătrâni* ed. a 2-a. București. „Cartea rom.”

M. Gr. Poslușnicu, *Istoria muzicii la Români*, București „Cartea rom.”

Eug. N. Giurgea, *Din trecutul și prezentul Basarabiei*, București, tip. „Bucovina” I. E. Torouțiu, 1928.

N. Georgescu-Tistu, *Folklor din județul Buzău*, București „Cult. Naț.” 1928.

Romulus Vuia, *Muzeul etnografic al Ardealului*, București 1928.

Preotul P. Bizerea, *Românii din Banatul iugoslav*, București „Cartea rom.”

Omagiul lui I. Bianu, București 1927.

Dimitrie Urzică, *Sate și târguri de pe înaltul podiș al Dorohoiului*, București 1928.

Leca Morariu, *La 10 Mai 1927*, București 1928.

Reviste

Revista Arhivelor, București, An. 1927, Nr. 4; *Doina*, Revistă de limbă, literatură și artă populară, Bârlad-Jorăști, An. I Nr. 1 din 1 Maiu 1928; *Sozialdemokratische Zeitschrift für Volkskunde*, Praga An. I 1928. fascic. 1.